

Branko BEGOVIĆ

PETAR PRERADOVIĆ - VELIKI HRVATSKI PJESNIK

U POVODU 130. GODIŠNJICE SMRTI

*P*odravina je u prošlosti i sadašnjosti dala i daje brojne, za hrvatsku povijest brojne i važne osobe. Galović, Miškina, Generalić, Hegeđušić, Turković, Sulimanac, Dravski, Britvić...i da ih ne nabrajamo, ali jedan od najvećih svakako je hrvatski pjesnik ilirac Petar Preradović. Ove godine je 184 godine od njegovog rođenja, ali i 130. godina od njegove smrti. Preradović je rođen u Grabrovnici i u hrvatskoj povijesti stoji ravno uz bok Gaju, Kukuljeviću-Sakcinskom, Jelačiću, Lisinskom, Vrazu, Mažuraniću i brojnim drugim iz vremena buđenja nacionalne svijesti, vremena hrvatskog preporoda, ilirizma kada su hrvatske snage bile usmjerene na rješavanje identifikacije-identiteta hrvatskog naroda kao naroda koji zna i može biti jedan zaseban narod i koji ima i zna svoju povijest, svoje podrijetlo i ima svoj zaseban značaj u ovom dijelu Europe, pa pod čijom god vlašću bio.

Upravo je navedena godišnjica smrti Petra Preradovića razlog da se osvrnemo na njegovo doba i na sve ono što je vezano za njega. Dati prikaz o Petru Preradoviću u kratkim crtama vrlo je teško, gotovo nemoguće, ali i nepošteno, jer on zaslužuje mnogo više. Ovo je jedan kratki podsjetnik na djelo i život velikog pjesnika, kao i o vremenu nakon njega. O Preradovićevom životu i djelu napisano je mnogo knjiga i članaka, polemika i kritika.

GRABROVNICA - RODNO MJESTO PJESNIKA PETRA PRERADOVIĆA

Grabrovnica je malo naselje na najzapadnijem dijelu pitomačke općine koje je postojalo vjerovatno i u srednjem vijeku. Današnje je naselje nastalo početkom XVIII. stoljeća kada je bilo jedno malo krajiško naselje sa štacijom u sredini mjesta. Jedna od rijetkih zgrada takvoga tipa iz vremena druge polovice osamnaestoga stoljeća upravo je graničarska štacija u Grabrovnici. Da li se prije iste zgrade štacija nalazila na istom mjestu ili negdje drugdje neznamo, no sigurno je da je ova danas postojeća sagrađena 1775. godine. Zgrada je do danas bezbroj puta popravljana i preuređivana, a sadašnji izgled dobila je prilikom otvaranja Preradovićevoga muzeja 1968. godine - prilikom proslave 150 godišnjice njegovoga rođenja.

Grabrovnica je od uvijek pripadala župi u Kozarevcu, a do početka XX. stoljeća nije imala ni kapele, a niti zvonik. Upravo je prilikom proslave 90. godišnjice rođenja Preradovića u Grabrovnici i postavljanja spomen ploče na današnju zgradu muzeja došlo do svađe između mještana Grabrovnice i župnika u Kozarevcu jer, Grabrovničani nisu htjeli vratiti posuđeno im zvono za prigodu navedene proslave. I tek od 1909. godine mjesto ima konačno svoj zvonik.

Sve do 1870. godina Grabrovnica je bila jedno od mnoštva graničarskih naselja, gdje su se morala poštivati stroga vojnička pravila. Krajišnici-graničari vrlo su teško živjeli iako su u "lenu" dobivali stanovitu količinu zemljišta, međutim to su morali krvavo odsluživati u ratovima za Monarhiju. Onaj koji se bolje snašao bolje je prošao. Netko je u ratovima imao sreće, a netko nije. Tako je bilo i sa Ivanom, odnosno "Iohannom" Preradović rođenim iste, 1775. godine kada je građena kuća u Grab-

1. Jedna od posljednje otkrivenih fotografija Preradovića sa njegovim originalnim potpisom pronađena je upravo u vrijeme osnivanja Preradovićevo muzeja.

rovnici u kojoj će kasnije i sam sa obitelji živjeti.

Po nekima se ženio dva puta, ali je svakako sigurno da je imao četvero djece. Najstarija kćerka mu je bila Marija. Umrovljen je vjerovatno 1817. godine, koje je godine bio i odlikovan za hrabrost. Oko 1814. godine on se sa obitelji, tj. suprugom Pelagijom i kćerkom Marijom preselio iz Grubišnog Polja, gdje je do tada živio, u Grabrovnici i to ne u današnju zgradu Preradovićevo muzeja, već u kuću koja se nalazila gotovo na samom raskršću u centru mjesta prema Kozarevcu i Maloj Črešnjevici. Navodno je boltani podrum koji je sačuvan do dan danas i u vlasništvu obitelji Špoljarić, podrum kuće u kojoj su živjeli Preradovići od 1814.-15. godine sve do vjerovatno 1818. godine. U toj kući rodio se Petar Preradović, iako to nije dokazano, no svakako je kuća u kojoj je danas muzej mjesto gdje je obitelj živjela nakon 1818. godine.

IZ ŽIVOTA PETRA PRERADOVIĆA

Petar Preradović se rodio 19. ožujka 1818. godine i kao dijete je bio vrlo živahan, ali i pomalo boležljiv, što ga je pratilo cijeli život. Preradovićevo obitelj živjela je u Grabrovnici sve do smrti glave obitelji Ivana 1828. godine. Kasnije se Pelagija preudala dva puta i živjela sve do 1848. godine i bila pokopana u Velikoj Pisanici.

Preradović je svoje školovanje započeo u Grubišnom Polju, zatim je dvije godine odlazio u Đurđevac gdje ga je na njemačkoj trivijalki učio učitelj Ladislav Škrobot i gdje se već tada pokazao odličnim učenikom, pa je bio i upisan u tzv. "Ehrenbuch" ili knjigu najboljih đaka. Godine 1829. na

1830., dakle odmah nakon smrti oca, dala ga je majka u "kadetski zavod za oficire, podoficire i građanske osobe" u Bjelovar što je značilo da ga je pripremala za daljnji vojnički poziv. To se i dogodilo 1830. godine kada je Petar primljen na Vojnu akademiju u poznati Theresianum - Bečko Novo Mjesto (gdje su smaknuti poznati Hrvati Frankopan i Zrinski) na besplatne vojničke studije. Sasvim je bilo jasno da će postati Austro-ugarski oficir i napredovati više od njegovog oca koji je bio umirovljen u činu zastavnika.

Po nekima, jedno od najljepših pisama u hrvatskoj povijesti napisao je Petar Preradović i to sa samo 13 godina života. Bilo je to pismo majci godinu dana nakon odlaska na vojničku akademiju u Austriju:

"Najdraža majko!

Iz posljednjeg bratovog pisma sam razabrao da je on morao otputovati u Italiju, a odgovoriti vam nisam mogao prije nego što položim ispite, kako bih vas mogao upoznati sa ocjenama. Šaljem vam stoga u ovome pismu svoje ocjene, kako biste sami presudili kakvim sam marom radio u ovom polugodištu. Uostalom sve sam sretno položio, što možete vidjeti iz ocjena. Sada vas molim, najdraža majko, da mi sestra učini tu ljubav, da mi načini lijepu kesicu, koju bih ja nosio kao znak svoje sestre, a kako mi je Sabolić rekao da će netko od njegovih ovog proljeća doći k njemu, možete mi kesicu poslati s njim. Najdraža majko, 5 novčića koje ste mi u predposljednjem pismu poslali već sam potrošio, pa vas stoga molim, ako je moguće, da mi opet nekoliko pošaljete. Ja sam zdrav i učim marljivo, da vam time napravim veselje. Stoga vas molim, najdraža majko, da mi ispunite moju molbu.

*I ostajem vaš sin i svojoj sestri ljubeći brat.
Preradović, kadet*

Bečko Novo Mjesto, 18. travnja 1831."

(original pisma čuva se u Preradovićevom muzeju u Grabrovnici)

Na akademiji u Bečkom Novom Mjestu Preradović je ostao punih osam godina. Bio je dijete od nepunih 13 godina kada je došao na strogo vojničko školovanje tadašnje Habsburške države, gdje se sve događalo po strogim vojničkim i isključivo njemačkim manirima i pravilima. Preradović je sve to svladao i sa napunjenih 20 godina života izašao iz akademije sa činom poručnika prve klase. Od tada pa sve do svoje smrti 1872. godine Preradović je služio najvećim dijelom Monarhiji, obavljao razne dužnosti, boravio na mnogo mjesta širom te velike tadašnje države, sudjelovao u više ratova i na kraju dobio čin generala. Vojnički je poziv, kako je sam znao reći onaj jedini posao koji zna raditi i od kojega može živjeti. Službovao je uglavnom u Italiji, Austriji, Mađarskoj i Hrvatskoj. Cijeli je život bio odvojen od obitelji. Preradović se službeno ženio dva puta. Prvi puta sa Pavicom de Ponte (1828.-1855.) sa kojom je imao kćerke Milicu i Slavicu, te sina Dušana, nakon čijeg poroda je ubrzo Pavica i umrla. Druga supruga bila mu je Ema Regnerova sa kojom je imao sina Milana i kćerke Zoru (poznata slikarica kraja XIX. i početka XX. stoljeća) i Jelicu.

Preradović je bio omiljena osoba u svim društvima, pa je tako imao i nekoliko ljubavnih avantura, npr. sa Karolinom Schauffovom-Linom (kojoj je posvetio jedan cijeli ciklus njemačkih pjesama pod nazivom "Lina-Lieder"). Osim nje imao je ljubavnu vezu sa Emilijom Novaković sa kojom je imao i dijete, sina Radovana. Imao je ukupno sedmero djece.

Iako je Preradović relativno brzo u vojničkoj hijerarhiji napredovao njegov život i nije bio lagodan.

Bio je boležljiva osoba. Što se tiče novaca više ih nije imao nego imao. Sve je to bilo vezano za česta putovanja po Carstvu ili Vojnoj krajini što je iziskivalo i povećanje troškova. Često je priznao da ga život ne mazi. Imao je mnogo obiteljskih tragedija. Mnogo puta je dolazio u nemilosti nadređenih, radi njegovog pristupanja ilircima i druženja sa cijelim tadašnjim pokretom (Gajom, Strossmayerom, Vrazom, Lisinskim itd.). Osim u hrvatskoj književnosti imao je i značajne zasluge u općem društveno-političkom životu Hrvatske toga vremena. Bio je od 1849. vrlo blizak sa banom Josipom Jelačićem kojemu je bio neko vrijeme i tajnik. Od tog vremena nalazio se u središtu svih važnih zbivanja u Hrvatskoj, pa je, prema procjeni nekih, mogao, radi svojeg položaja, Jelačiću pomoći sa gotovo 20.000 vojnika u ratu protiv Mađara. Nekoliko godina kasnije ban Jelačić ga je poslao, kao pregovaratelja, Omer-paši Latasu u Travnik.

NEKOLIKO FRAGMENTA PRERADOVIĆEVIH PISAMA EMI REGNEROVOJ

(29. travnja 1860.) - *"Što me slika prikazuje starim to je upravo vrijednost fotografije koja ne laska nego svakog prikazuje kakav jest. Ja sam star, srce moje, i ja to sebi već dugo ne tajim i samo tvoja ljubav to neće da prizna iako ćeš se na to morati priviknuti. Kad čovjek prevali 40, ne smije više koketirati s mladenačkim godinama nego otvoreno i pošteno priznati da ide među staro gvožđe."*

(19. ožujka 1861.) - *"Moj je udes težak. Po svojoj naravi, po svom najdubljem biću držim se načela da ljudima iskazujemo dobro, da se nikad ne osvećujemo, da čak i za neprijatelje molim, a ipak sam iskusio da me često krivo shvataju."*

(17. prosinca 1863.) - *"Jer nauk vjere nije zadovoljavao mojeg razuma, bio sam tada (prije više godina) materijalist i po tome panteist. Mladenačkoj nadunosti dostajalo je ovo naziranje, ali ne zrelu čovjeku koji je kraj toga stao razmišljati i koji je iza smrti svoje žene postao veoma žalostan; uostalom moj fizički organizam - bolovi jetre i slezene (od djetinjstva do sada) pridonosili su i pridonose mnogo tome da ja nisam nikakav veseli svjetski građanin nego više osobenjak koji razmišlja okrenut prema unutrašnjosti. Koliko se poznajem, bio bih bez poznavanja spiritizma vjerojatno postao samoubica, samo njegova nauka otrgnula me je od propasti prema kojoj sam očito jurio."*

(16. veljače 1864.) - *"Nadati se najboljem, biti pripravan na najgore, i između ova dva ekstrema u pobudnoj rezignaciji raditi činom i molitvom što je moguće da se prvo postigne a drugo ukloni, to je moje načelo."*

Iz pisma Petra Preradovića Ivanu Kukuljeviću 21. svibnja 1850. godine:

"Teatar njemački na slabih nogah stoji i izdahnuti će rado skoro - lahka mu zemljica, iz koje se nikad više ne podigo!"

Iz pisma grofu Degenfeldu od Josipa Šokčevića 16. studenoga 1862. godine:

"On se besprijekorno dopisuje s najezgaltiranijim ljudima kao što su npr. veliki župan Kukuljević, advokat Mrazović koji uvijek stoji na čelu svake opozicije protiv vlade, i konačno tebi i bez toga dobro poznati biskup Strossmayer. - Iako ne želim sumnjati u dobre namjere pukovnika Preradovića, ipak on u svom prenapetom nacionalnom osjećaju smatra da je hrvatski narod potlačen da vlada za njega ne čini ništa i da ne ispunjava opravdane želje. Ove izjave čuo sam iz njegovih usta kad mi se ljetos predstavio u Beču, gdje je bio na dopustu."

Iz pisma Petra Preradovića Vatroslavu Bertiću 10. travnja 1862. godine:

"Ja sam kod te prilike spomenuo Utješinoviću da neka gledaju čim prije Švabove, kao na pr. Bouffleura i t.d. da protjeraju iz zemlje ako žele da si poprave glas kod naroda. Vi mislite da bečkoj gospodi

2. Prof. Vida Flaker i Edo Kovačević uredili su Preradovičev muzej 1968. godine; 3. Učitelj Luka Hrvatić podnio je najveći teret 1960.-ih godina prilikom obnove Preradovičeve zgrade, proslave 150. godina rođenja i osnivanja muzeja. Upravo je on bio glavna pokretačka snaga Odbora za proslavu 1968. godine; 4. Preradovičeva kuća snimljena prije obnove 1962. godine; 5. Obnova krovšta Preradovičeve rodne kuće 1963. godine; 6. Bistu ispred Preradovičevog muzeja otkrio je pjesnik Dobriša Cesarić 1968. godine prilikom proslave 150. godišnjice rođenja Petra Preradovića

nije pravo što se ja za Vas interesiram. Meni svejedno bilo im pravo, nebilo, ja što činim, činim po savjesti i prijateljskoj dužnosti. Ako im i nije pravo ipak mislim da neće biti s gorjega za Vas, jer će, ako iz nikakva drugog uzroka, barem od srama, morati da Vas na nogah uzdrže."

Njegov organizam podložan bolestima doživio je potpuni slom početkom 1870.-ih godina. Godine 1868. premješten je u Beč gdje je 1870. godine posljednji put promjenio stan. Bolestan i iscrpljen stanovao je posljednje vrijeme svojega života u ulici "Ungargase No. 39". Sredinom 1871. godine otišao je na manevre kod Brucka. Te je godine bilo prijedloga da se kandidira za hrvatskoga bana, no već je bio jako bolestan i još je u jednome pismu dodao: "ja se ne jagmim za tu čast". Stanje mu se naglo pogoršalo krajem 1871. godine pa je odveden na liječenje u Njemačku, Mariabrunn kod Münchena, a nekon kratkog vremena u Fahrafeld u Donjoj Austriji. Tu je i umro u jutarnjim satima 18. kolovoza 1872. ne napunivši ni 55 godina života.

Preradović je pokopan u Beču. Hrvatski puk je bio u velikoj žalosti, pa su o tome pisale brojne novine, a biskup Strossmayer je održao i govor u Hrvatskom saboru o njegovom životu i zaslugama za hrvatski narod.

PRERADOVIĆEVO DJELO

Preradović se pisanjem poezije počeo baviti vrlo rano. Budući da se na akademiji sve odvijalo po njemačkim pravilima i njemačkom jeziku tako se svaki akademik morao i ponašati inače bi bio otpušten ili kažnjen. Prve svoje radove napisao je već 1834. godine povodom velikog požara u Bečkom Novom Mjestu. Sa svojih 16 godina života on je gotovo zaboravio govoriti materinji jezik, a bilo je to vrijeme kada se na području slavenskih naroda počela buditi svijest o pripadnosti pojedinih naroda. Tako je na akademiji bilo i onih studenata koji su potjecali sa slavenskog govornog područja i koji su nastojali pomalo ne zaboraviti svoje korijene. Do kraja školovanja Preradović je stupio u jaču vezu sa tim studentima no sve još i nekoliko godina kasnije nije shvaćao o čemu se točno radi - bio je odgojen u drugom duhu.

Nakon izlaska iz akademije počeo je dobivati razne prekomande, ali i u Hrvatsku gdje se pomalo počeo i družiti i sastajati sa već poznatim preporoditeljima. Za njegove početke pisanja na hrvatskome jeziku bila je presudna prekomanda 1843. godine u Zadar. Sa Ivanom Kukuljevićem-Sakcinskim Preradović se već ranije upoznao, sa Špirom Dimitrovićem također. U Zadru upoznaje Antu Kuzmanića koji se spremao pokrenuti izdavanje "Zore dalmatinske" (sličnog tipa kao zagrebačka "Danica"). To se i dogodilo i u "Zori" je, na Kuzmanićev nagovor, Preradović objavio svoju prvu pažnje vrijednu pjesmu "Zora puca, bit će dana". Od tada se Preradović značajno interesira za ilirski preporod, za domoljubnu riječ, te sve do svoje smrti sudjeluje u svim kulturno-društvenim zbivanjima u Hrvatskoj, i kratko - postaje hrvatski pjesnik Ilirac.

Nakon 1843. godine počele su se redati brojne Preradovićeve poznate pjesme. Godine 1844. nastaje Putnik, a dvije godine kasnije objavljuje i prvu zbirku pjesama, one poznate "Pervence" (Zadar 1846.) koje je posvetio svojoj prerano umrloj supruzi Pavici de Ponte. Od toga doba Preradović stupa u kontakt sa gotovo svim značajnim osobama društveno-kulturno-političkog života Hrvatske, i već 1851. objavljuje i drugu zbirku pjesama "Nove pjesme" koju je posvetio nadbiskupu Josipu Jurju Strossmayeru.

Preradović je, napisao oko 80 pjesama na njemačkom jeziku, preveo desetak pjesama ili dijelova pjesama i spjevova na njemački ili hrvatski. Na hrvatskom je, koliko je poznato, napisao nešto više

od 250 pjesama razne tematike. Pisao je u duhu tadašnjeg vremena, romantizma, pa mu je osnovni uzor bio L.G. Byron. Tematski mu je poezija podijeljena na dva osnovna dijela, domoljubnu i ljubavnu.

U povijesti hrvatske književnosti sasvim je jasno da Petar Preradović zauzima važno mjesto, jer je jedan od prvih koji je počeo pisati na domaćem jeziku. Miroslav Krležu ga nije volio. On je za Krležu bio *"Tipičan grencerski oberlajtnant koji hrvatsko, dok se bavio pisanjem svojih diletantskih pjesama nije nikada smatrao dostojnim ni jedne svoje strofe, što srećom nije dugo trajalo, jer je taj početnik vrlo brzo rezignirao"*. Branko Vodnik, Ljubomir Maraković, inače najbolji poznavatelji života i djela Petra Preradovića, kao i brojni drugi, ne misli tako. Prof. Maraković 1960. godine kaže: "Preradović - osrednji pjesnik? Tko to smije kazati? - Dakle - velik? Svakako. Njegovim odama i himnama nema premca u hrvatskoj književnosti ni njegova, ni kasnijeg vremena. Nijedan naš pjesnik - od Šenoa do Harambašića - nije to smatrao svojim glavnim i najjačim pjesničkim izrazom. I uz pjesništvo njegova vremena te vrsti u svjetskoj književnosti, mogu njegove ode i himne stajati dostojno u bok, iako nećemo tražiti neka mjerila u imeniku velikana kao apsolutnih vrhunaca. U baladama i parabolama koje su u cijelosti nejednake vrijednosti - spjevao je Preradović nekoliko bisera čitave hrvatske književnosti; u intimnoj lirici je dao nekoliko neospornih dragulja, kojih ljepotu ne mogu poreći čak ni oni, koji u Preradovićevoj patetičnoj lirici vide samo "refleksiju i retoriku"...". Do njegove smrti 1872. godine evidentirano je za sada ukupno 169 objavljenih jedinica, što pjesama, što raznih drugih napisa, računajući i navedene dvije zbirke pjesama. Mnogo je njegovih pjesama uglazbljeno čak i za njegovog života. Tridesetak pjesama koje su za njegovog života uglazbila tada poznata imena hrvatske glazbe (Vatroslav Lisinski, Ivan Zajc, Franjo Pokorni, Ferdo Livadić i drugi) i od kojih su neke bile izuzetno popularne.

PRERADOVIĆEV MUZEJ U GRABROVNICI

Preradovićevo tijelo nije dugo ostalo na tlu Austrije. Nekoliko godina kasnije pokrenuta je akcija za prenošenjem njegovih posmrtnih ostataka u Zagreb. To je i učinjeno 11. srpnja 1879. kada je izvađen lijes iz bečkog groblja, a 14. srpnja 1879. godine dovezen u Zagreb, na Mirogoj. Nadgrobni spomenik načinio je kipar Ivan Rendić, a na njemu pišu stihovi iz Preradovićevo "Putnika": "U tvom polju daj mu groba, tvojim cvijećem grob mu kiti!". I sam ulaz na Mirogoj kite Preradovićevi stihovi: "Rod bu onaj koj si mrtve štuje, na prošlosti budućnost si snuje", iako je Preradovićev grob trenutno dosta zapušten i malo tko o njemu brine.

August Šenoa, tadašnji gradonačelnik Zagreba o Petru Preradoviću održao je Spomen govor kod prijenosa kosti Petra Preradovića, na Mirogoju 14. srpnja 1879. godine - rekao je slijedeće:

"Odlična gospodo i dične gospodje!

Zagreb se digao listom, narod leti zanosita srдца i rodoljublja, vrlo gradjanstvo i živa mladež skupiše se oko mrtvačke škrinje. Zagonetka je evo središtem bučnoga rada. Da vam riešim tu zagonetku? Ta već ju je Vaše srće odgonetnulo. Tu stoji alemčaša, koja nas je sto put nudila rajskim napitkom - pukla je. Da je razbijemo? Tu stoji gnijezdo, iz koga se izvila zlatna ptica - odletila je ptica. Da joj gnijezdo razkopamo? Tu leži harfa, sa koje su strujile stotine plemenitih pjesama u srđce naroda - žice su popucale. Da harfu slomimo? Tu stoji žrtvenik, na kojem je gorio sjajan plamen, ljubav naroda ljubav slobode, plam se iztrnuo. Da oborimo oltar? Tu je šaka pepela, koji i sada krije tisuću živih srđaca - hrvatski pjesnik Petar Preradović. - Da pustimo, da se dragocjeni ti ostanci gube u tudjoj zemlji, u tud-

jem vjetru? Ne, reče sebi narod, medju nama mora biti taj posvećeni pepeo, dok bude hrvatskog roda!

Nikad nije narod doživio ljepšega slavlja, nikad nije na hrvatskoj zemlji besmrtnost slavila ljepše pobjede nad gluhom materijom. Da, taj prah, komu se evo klanja vaskoliko narod, divnim nam je svjedokom, da se je u nam hrvatska sviest uvriježila duboko, podigla visoko, da nema te himbe ili bure, te sile ili strasti, koja bi jaka bila iztrgnuti iz našega srca onu tvrdu vjeru, koje je slavnim apostolom bio Petar Preradović, vjeru rodoljublja, vjeru slobode.

Dobro nam došao, putniče naš! Evo si došao iz strana daleka kraja. Teško ti je tudja gruda stiskala prsi, teško si driemao i kroz san spominjao želju mladosti svoje:

“U tvom polju daj mi groba
Tvojim cviećem grob mi kiti.”

Zar da te je zaboravio onaj narod. Tebe, komu je izpod ruha strogoga zvanja poplanula pjesma, kao što žarka vatra plane izpod sniežnoga vulkana poplanula i dogrunula: “Zora puca bit će dana!” Ne, nije, pjesniče naš! Hrvatska mladež razbi vrata tudjega groba, hrvatski narod podigne tisuće ruke i ponese te tamo u slavlju, da tvoja želja istinom bude.

O, da ti je skočiti na junačke noge, da ti je očima obrediti ovo dično hrvatsko kolo! Tu ne vidiš suza, ne čuješ uzdaha. Nismo mi došli plačuci pokopati mrtvacu već da bezsmrtnika kličuci ponese u hram vječite slave. Dodji, unidji, savij se na prsa mile sebe majke domovine svoje! Gle! Zastava se naša vije, cvjetaju vienci; kliče narod: Dodji! Ovdje na zelenu brdu povrh Zagreba grada čeka te krasna žena, tuga je stvorila kamenom - to je domovina tvoja. Mekanu ti je prostrla posteljicu od rodnoga cvieća ponajmilijemu sinu. Drhtave je pružila ruke po hrvatskom perivoju, da savije vienac, da kiti tvoj grob.

Dodji k majčici svojoj, na njeno spusti se krilo
čuvat će te svako doba i šaputat kroz san

U svom polju dajem groba
Svojim cviećem grob ti kitim

A naše gore, naše dubrave, naše ptice, naša srca klicat će,
dok bude hrvatskoga roda:

Slava ti vječna, pjesniče naš!”

U narednim godinama Preradovićevo ime vrlo je saživjelo u Hrvatskoj. Za njegovog života o njemu i nije mnogo pisano. Radi se o svega desetak napisa, no, nakon njegove smrti o njemu je rečeno mnogo u gotovo bezbroj članaka (oni koji se tiču Preradovića brojka se kreće oko 1200 jedinica od 1872. godine) i u mnoštvu zasebnih radova i monografija. Čak je njegova unuka Paula Preradović, inače poznata kao autorica teksta austrijske himne, napisala biografski roman “Pero i Pave”.

Nakon Preradovićeve smrti uslijedilo je mnoštvo prigodnih tekstova o pjesniku i njegovom radu. Prigodom prijenosa njegovih ostataka iz Austrije u Zagreb mnogo se poznatih i manje poznatih književnika i drugih kulturnih djelatnika sjetilo Preradovića, međutim ni naredne godine nisu ostajale bez toga. Već od prvih desetljeća nakon njegove smrti obilježavala se svaka gotovo i najmanja obljetnica smrti ili njegovog rođenja.

Prva značajni događaj bilo je otkrivanje spomenika kipara Ivana Rendića u Zagrebu, na današnjem trgu Petra Preradovića 1895. godine kojom je prilikom u brojnim novinama i časopisima napravljen podsjetnik na ovog velikog hrvatskog pjesnika.

Značajna obljetnica, 90 godina od rođenja Preradovićevo održana je 29. kolovoza 1909. u Grab-

rovnici kojom su prigodom mještani i sam hrvatski narod postavili spomen ploču na zgradu u kojoj se rodio pjesnik. Te je godine izdan i znatan broj monografija i knjiga o Petru Preradoviću. Godine 1918. proslavljena je 100. godišnjica pjesnikovog rođenja i možemo slobodno reći da je cijeli hrvatski narod to obilježio vrlo zapaženo. U gotovo bezbroj novina i časopisa gotovo svaki dan se spominjalo Preradovićevo ime. Izlaze najpoznatije monografije o Preradoviću Branka Vodnika (Drechlera), a širom Hrvatske se održavaju brojne književne večeri i susreti, kao i predavanja veza-na za Preradovićev život i djelo.

Narednih desetljeća, sve do početka 1960. godina o Preradoviću se nije mnogo pisalo i on pomalo ostaje po strani, pomalo ga se zaboravlja, osim u udžbenicima. No ipak, Dragutin Tadijanović već odmah nakon završetka drugog svjetskog rata (1946. godine) kreće sa izdavanjem Preradovićevih izabranih pjesama kojih je do 1963. godine izdano pet, a ono od 1956. godine doživjelo čak 3 izdanja do te godine. Naredno vrijeme, do gotovo današnjih dana Dragutin Tadijanović uređuje još nekoliko manjih monografija i izbora pjesama Preradovića, dok se u posljednje vrijeme njime bave i brojni drugi autori.

Početak 1960.-ih godina u Pitomači se već počelo razmišljati o uređenju Preradovićeve rodne zgrade u muzej i o pripremama o proslavi 150. godišnjice pjesnikova rođenja. Godine 1962. Nastavničko vijeće osnovne škole Petra Preradovića u Pitomači dalo je inicijativu za obnovu navedene zgrade (koja je izgrađena 1775. godine i u to vrijeme već bila u vrlo lošem stanju), kao i za pripremanje proslave. Službeno je već 1963. godine formiran Odbor za proslavu 150. obljetnice rođenja pjesnikova na čelu sa učiteljem Lukom Hrvatićem, koji je podnio najveći teret oko proslave i svega onoga što je kasnije slijedilo, a ticalo se Petra Preradovića i njegovog muzeja u Grabrovnici. Odboru je bio zadatak da, kao prvo, izvrši sve pripreme za proslavu, te krene u obnovu zgrade. U najlošijem stanju bilo je krovništvo, pa se već iste godine krenulo k adaptaciji krovništva. Početkom siječnja 1964. godine krovništvo je završeno, pa se naredne godine krenulo u obnovu i fasade i ostalih dijelova zgrade. Novac za navedene radove sakupljao se na razne načine. Donacije, razni drugi dobrovoljni prilozi, novac iz proračuna tadašnje Općine Đurđevac itd. U ovoj verziji od 1963. godine bio je zamišljeno i osnivanje spomen-parka, te samog muzeja pjesniku. Uz veliki trud i zalaganje posebno Luke Hrvatića do početka 1966. godine zgrada je obnovljena, pa se odmah krenulo k uređenju muzeja. Zadatak oko uređenja muzejske zbirke povjeren je prof. Vidi Flaker i slikaru Edi Kovačeviću, dok se u medijima, posebno preko novina počelo sa prikupljanjem onog nepoznatog o Preradoviću tako da zbirka bude što kompletnija i kako bi se mogla otvoriti 1968. godine prilikom glavne proslave.

Od 1965. godine počela je velika zainteresiranost za Petra Preradovića. Razni tjednici i dnevници bili su prepuni brojnih napisa o Preradoviću, o njegovom djelu, o njegovim potomcima, o raznim osobnim predmetima, korespondenciji itd. Ovim putem u toku 1966. i 1967. godine pronašlo se mnogo toga nepoznatoga. Početkom 1966. godine već su počeli pristizati prvi darovi za muzej Petra Preradovića. Na primjer, Milan Preradović poklonio je brončano poprsje Petra Preradovića, Ana Marija Melinčević komplet izdanja Paule Preradović i fotografije pjesnikovih potomaka, Fritz Molden (vlasnik poznatog austrijskog lista "Die Presse"), sin Paule Preradović poklonio je faksimile Preradovićeve korespondencije s Paulom de Ponte, povelje o plemstvu, slike pjesnikove supruge Paule i još jednu veću svotu novaca itd. U toku iste godine pronašlo se gotovo cijelo obiteljsko nasljedno stablo Preradovića. K tome su u toku godine pristigli još brojni eksponati i razni drugi materijali, originali i faksimili.

Godine 1967. uslijedila je ponovo poplava raznih napisa po novinama o Preradoviću, kako u hrvatskom i jugoslavenskom tisku, tako i u tisku Hrvata koji ne žive u domovini, već u Americi i drugdje. Početkom 1968. godine počele su pripreme za glavnu proslavu 150. godišnjice rođenja Preradovića. Izdana je knjiga sa snimljenim tekstovima pjesama pjesnika na gramofonskoj ploči, a koje je čitao već tada popularni recitator Zlatko Crnković (knjigu uredio D. Tadijanović). Godina 1968. obilježena je imenom pjesnika Petra Preradovića. 19. ožujka položeni su vijenci pored spomenika na tadašnjem Trgu bratstva i jedinstva u Zagrebu (danas Trg Petra Preradovića). Glavna svečanost otvorenja muzeja Petra Preradovića u Grabrovnici i proslava 150. godišnjice njegovog rođenja održala se 23. lipnja 1968. godine kada je otkrivena bista ispred njegove rodne kuće, a što je učinio Dobriša Cesarić. Proslava navedene godišnjice i otvorenje muzeja pratili su brojni mediji. Stoga je u navedenoj godini objavljen veliki broj napisa o događanjima vezanim za Petra Preradovića. Te je godine čak otkrivena i spomen ploča na kući u u Beču u kojoj je od 1870. do 1872. godine živio Preradović. Program navedene proslave u Grabrovnici bio je slijedeći:

“Proslava počinje u 10 sati intoniranjem himne “Hej, Slaveni”, što će izvesti Gradska glazba iz Virovitice. Himnu “Lijepa naša domovina”, te Preradovićeve uglazbljene pjesme “Pozdrav domovini” i “Ribar” pjevaju zajednički muški pjevački zborovi “Sloga” iz Pitomače, “Golub” iz Bjelovara, “Rodoljub” iz Virovitice i “Sloga” iz Zagreba. Pokrovitelj proslave drug Vladimir Car, predsjednik Skupštine općine Đurđevac, pozdravit će učesnike proslave. Akademik Dragutin Tadijanović govorit će o Preradoviću i akciji priprema za proslavu Preradovićeve obljetnice, a pjesme recitira Zlatko Crnković, prvak HNK iz Zagreba. Pjevački zbor i tamburaški orkestar Osnovne škole Petar Preradović iz Pitomače izvode uglazbljena djela na tekst Preradovićevih pjesama. Slijedi podjela nagrada učenicima osnovnih škola iz Čakovca, Cirkvene, Sesevskog Kraljevca, Splita, Zagreba (Jordanovac), Umaga i Pule - pobjednicima u nagradnom natječaju “Modre laste” i ovog Odbora za pismene radove o Preradoviću i njegovoj poeziji. Zanatlijsko kulturno-umjetničko društvo “Sloga” iz Zagreba, Hrvatsko radničko i obrtničko društvo “Golub” iz Bjelovara, Hrvatsko pjevačko društvo “Rodoljub” iz Virovitice i Hrvatsko pjevačko i glazbeno društvo “Sloga” iz Pitomače nastupaju svaki sa svojim kraćim programom. Potom će se podijeliti spomen-povelje i plakete predstavnicima društvenih i privrednih organizacija koje su na bilo koji način sudjelovale u pripremama za otvaranje muzeja. Folkorni ansambl “Koleda” iz Zagreba izvodi pjesme i plesove naroda Jugoslavije. Zatim će biti podijeljene spomen-povelje zaslužnim pojedincima za uspjeh ove akcije. Otkrivanjem spomenika i otvorenjem Preradovićeve muzeja dugogodišnja aktivnost Odbora bit će završena. Nakon toga Odbor daje zajednički ručak za učesnike u programu i uzvanike. Vatrogasno društvo Grabrovnice i okolnih sela organizira narodno veselje ili veliku zabavu, kako je to uobičajeno reći. Na kraju, pozivamo sve građane Podravine da prisustvuju proslavi u pjesnikovoj Grabrovnici.”

Otpribliže kako je navedeno te kao je slijed događanja 23. lipnja 1968. godine. Vezano za ovu proslavu, otvorenje muzeja Petra Preradovića, otkrivanja biste i svega oko toga dobro možemo ilustrirati iz intervjua sa tadašnjim predsjednikom Odbora za ovu proslavu, Lukom Hrvatićem. On kaže: “Za obnovu zgrade, uređenje Muzeja i društvenih prostorija - kino dvorane s pozornicom, te knjižnice i čitaonice, postavu spomenika (poprsja pjesnikova) rad akademskog kipara Mihajla Kajfeša iz Zagreba, izdavanje zbirke Preradovićevih uglazbljenih pjesama, izradu spomen-značica, prigodnih omotnica, razglednica, kataloga muzeja, snimanje dokumentarnog filma, foto-dokumentaciju i druge poslove u toku akcije, utrošeno je 15,000.000 dinara, dok je selo Grabrovnica već ranije dalo za otkup zgrade Šumariji Pitomača 1,000.000 dinara. Grabrovnici su iz sredstava mjesnog samodoprinos

još 1957. godine kupili kuću od Miška Tanića u Maloj Trešnjevici i zamijenili je za Preradovićevu rodnu kuću s Šumarijom Pitomača koja je bila vlasnik te zgrade. Zajedno s vrijednošću dobrovoljnih radova koje su izveli mještani Grabrovnice na uređenju okolice pjesnikove rodne kuće i uljepšavanje sela i poklonima koje je Odbor primio, kao što su: šadnice za uljepšavanje mjesta i spomen-park, 16 mm tonski kino projektor, gramo-pojačalo, slike, knjige i namještaj za knjižnicu i čitaonicu, ukupna vrijednost materijalnih dobara ostvarenih ovom akcijom približila bi se svoti od 20,000.000 dinara. Najviše sredstava dali su Skupština općine Đurđevac i Republički fond za unaprjeđivanje kulturnih djelatnosti u Zagrebu. No znatnu pomoć pružale su mnogobrojne društvene i privredne organizacije Hrvatske, kao i pojedinci - poštovaoci velikog pjesnika. Hrvatsko pjevačko društvo "Preradović" braće iseljenika iz Amerike još je od 1964. godine uključeno u ovu akciju kada je gđa. Sylvija Nikšić iz grada Gary, Indiana, član HPD "Preradović" i tajnica Hrvatske bratske zajednice za Ameriku i Kanadu, posredstvom Matice iseljenika Hrvatske u Zagrebu, posjetila Grabrovnice. Bio je dogovoren i posjet društva starom kraju, ali na žalost do posjeta nije došlo. Od pjesnikovih potomaka akciju je svesrdno podržao i pomogao praunuk Fritz P. Molden iz Beča i unuk Milan Preradović iz Zagreba. Iz dokumentacijskog materijala jasno je vidljivo tko je sve i kada, i na koji način pomogao ovu akciju. Naći će se tu i pisma poput onog što nam ga je uputila starica Marija Kašpar iz Zagreba. Ona u tom pismu kaže da je kao mala djevojčica na jednoj školskoj priredbi, tamo negdje početkom ovog stoljeća, deklamirala Preradovićeva "Putnika". Još su joj, veli, u živom sjećanju suze u očima brojnih posjetilaca, pljesak i bura rodoljubnog oduševljenja izazvana tom prekrasnom pjesmom. Bila je nagrađena jednom knjigom i to su joj bili najljepši trenuci u njenom mukotrpnom životu, kaže starica i priložila je na komad papira drhtavom rukom, po sjećanju, ispisanu tu pjesmu, koja se za divno čudo gotovo u potpunosti slaže s originalnim tekstom. "Vaša akcija me je vrlo obradovala, a kako nisam u mogućnosti da vam pomognem na neki drugi način, šaljem ovu Preradovićevu pjesmu koju nosim u srcu kao najljepšu i najdražu uspomenu svog djetinjstva. Ne znam, da li vam to može poslužiti. Ako vam nije potrebno, bacite je u koš" - veli starica. A nije mogla ni slutiti koliko nas je baš taj njen prilog obradovao i što je njeno pismo za nas značilo. Jer - kao što ste i pitali - bilo je na žalost i pisama drugačijeg sadržaja. Na našu ponovljenu molbu za suradnju primili smo od jedne visoke kulturne ustanove iz Zagreba brzozjav koji doslovno glasi: "Nismo, na žalost, u mogućnosti da sudjelujemo u proslavi vašeg velikog pjesnika". Neki uopće nisu odgovorili. Pa, ipak, i njima pripada određena zasluga za uspjeh ove akcije - svojom pasivnošću ili čak odbijanjem suradnje potakli su nas na još uporniju aktivnost i pronalaženje drugih suradnika." (Glas Podravine od 22. 06. 1968.)

Osim što je održana proslava 150. godišnjice, uređen i otvoren muzej, razne druge koristi je imalo samo to malo mjesto Grabrovnica, a i sama Pitomača. Na primjer isušena je velika bara koja se nalazila od pamtivijeka u Grabrovnici. Obnovljena je bila stara školska zgrada koja se nalazi nasuprot Preradovićevog muzeja. Pokrenut je nakon dva desetljeća mirovanja rad HPGD "Sloga". Navedeni Odbor za proslavu poklonio je komplet tamburaških instrumenata HPGD "Sloga" (radovi Tome Kosa, poznatog izrađivača instrumenata). Otvorena je ponovo pitomačka knjižnica i čitaonica 4. srpnja 1968. godine itd. Nekako je oživio nakon sredine 1960.-ih godina opći društveno-kulturni život ovog kraja. Nevjerojatno, ali se i sam Josip Broz Tito sjetio ovog jubileja, i poslao svoju vlastoručno potpisanu sliku za Preradovićev muzej. Međutim, mnogo se u to doba isticalo hrvatstvo i hrvatsko, što baš i nije mnogo odgovaralo tadašnjoj vlasti. Nije nam ovom prigodom govoriti o toj temi, međutim, valja spomenuti da je glavni pokretač ovih zbivanja Luka Hrvatić imao mnogo političkih problema s tadašnjom komunističkom vlasti.

Nije prošlo mnogo godina i brige o Preradovićevom muzeju bivalo je sve manje. Već 1970. godine pojavljuju se brojni napisi o nebrizi o Spomen-parku i samom muzeju. Ponestalo je novaca za održavanje. Počeli su se pojavljivati razni članci, kao na primjer "Tko zaboravlja Preradovića", "Nezbrinuti Preradović" itd. Vremenom je Preradovićev muzej postajao dosta zapušten. Briga o njemu vodi se danas honorarno, dok je dugogodišnji domar Tomislav Mrak. Ne može se reći da je ovih posljednjih trideset godina učinjeno nešto više od samog osnivanja, pa se pomalo i briga o samom Preradoviću, kao i o njegovom muzeju zapustila. Slično se događa i na samom grobu pjesnika, kako je to već spomenuto.

Možemo ukratko reći da se trenutno općenito radi o krizi u kulturi. Danas se o muzeju brine općina Pitomača, međutim, pjesnikovo se ime (osim u udžbenicima) pomalo i zaboravlja u pitomačkom kraju, a i šire. Pjesnikovu rodnu kući posjećuju najviše školska djeca, a njegovo ime ipak nose brojne srednje i osnovne škole, a u samom muzeju rijetko se posljednjih desetljeća održavaju kakve manifestacije ili kakvi književni ili drugi programi. Mnogo gradova i naselja imaju ulice i trgove sa njegovim imenom. Bilo kako bilo uspomena na velikog hrvatskog pjesnika ipak živi i živjet će, i mora živjeti sve dok je hrvatskoga čovjeka.

Literatura i izvori:

1. B. Begović: Petar Preradović - život i djelo (rukopis, 2001.)
2. D. Tadijanović: Rodu o jeziku, Grabrovnica, 1972.
3. Preradovićev muzej (katalog) Grabrovnica, 1968.
4. Glas Podravine, 1968.
5. Album fotografija Osnovne škole Petra Preradovića u Pitomači, 1970.
6. Arhiv Preradovićevog muzeja u Grabrovnici